

houdt"; — niet, omdat zij niet willen beraadslagen, maar omdat zij niet in het openbaar zeer bepaalde praedicaten kunnen toekennen aan menschen, die ze h.i. niet verdienen, een grondslag onder de voeten van sommigen aanwijzende, dien zij onder die voeten niet zien liggen?

De broeders die ontlemd zijn vanwege de op het congres uitgebrachte critiek, vinden voor een deel de critiek niet „breed". Misschien hebben zij verzuimd, zich voor dezen keer een „breeden" kijk te gunnen op wat in andere landen gebeurt. Temeer is er reden voor matiging der ontevredenheid op de critiek, wijl het congres in een ondersje klaargemaakt is.

K. S.

Nieuwe Boeken over Indië.

I.

Boeken over Indië hebben altijd onze belangstelling.

Zoolang onze heugenis strekt hebben we over Indië gehoord; we hebben er allerlei van geleerd; we hebben menschen gesproken, die ons ervan vertelden; we hebben boeken gelezen, die ons er brachten en onze verbeelding er deden leven; we weten van een breede, rijk gezegende zendingsactie, van economische en ethische vraagstukken, van politieke en sociale problemen, van overweldigende Indische natuur en veelvormige Indische cultuur; we zijn geïnteresseerd bij oude Indiëtochten en moderne Indiëvluchten — en dat alles en nog veel meer heeft een levendige, gretige belangstelling in ons doen groeien, die tot elke nieuwe mededeeling en ieder nieuw boek over Indië onmiddellijk uitgaat.

Is opmerkelijk, maar intusschen een feit, dat het ons, Nederlanders, nooit verveelt over Indië en zijn menschen, over het Indische leven en zijn belangen, over de Indische cultuur en haar openbaringen te hooren en te lezen. Een nieuw boek, het moge gaan over het zendingswerk of over de regeringsbemoeiingen, over de geschiedenis of over het moderne leven; het moge grootsch zijn van opzet of eenvoudig, beschrijvend of verhalend, onbekende dingen brengend of al lang geweten situaties releveerend — een nieuw boek over Indië is ons altijd welkom. En we schenken het ook altijd gaarne onze toegewijde lezersaandacht.

Verschillende van die nieuwe boeken over Indië zijn in den laatsten tijd verschenen en daarvan werden enkele ons toegezonden ter bespreking, die we, op grond van het bovenstaande, dan ook gaarne bij onze lezers introduceeren.

Onderling verschillen ze veel: de materie is trouwens eindeloos geschakeerd. Maar ze zijn alle boeken over Indië en het Indische leven en dat rechtvaardigt een samenbrengen van op zichzelf heterogene bestanddeelen in één verband.

Eerste boek dat aldus onze aandacht vraagt is een schetsenbundel, *Machten en Menschen* van M. A. M. Renes-Boldingh.

De titel is al aanstonds goed gekozen. Inderdaad vertellen de vier verhalen, die we hier aantreffen, van menschen en machten; menschen in hun strijden en zorgen, hun dagelijkse verhoudingen en buitengewone omstandigheden, en machten in hun invloed op denken en doen van Inlander en Europeaan. In de Indië-boeken is dat geenszins nieuwe stof; we kennen ze bij tientallen, de romans en schetsenverzamelingen, de studiewerken en verhandelingen over menschen en machten in Indië, maar, juist daarom maakte ik bovenstaande inleidende opmerkingen, die bekende materie interesseert ons altijd weer, van welken kant ze ook wordt gezien.

Hier is de instelling op deze stof heel eenvoudig. Mevr. Renes-Boldingh geeft een vijftal simpele vertellingen; maar ze schrijft vlot en goed-gestyleerd — dat vooral maakt die eenvoudige verhalen aantrekkelijk — met warmte en bezieling. Wat ze vertelt en beschrijft is van vlakbij gezien, is, althans in zijn wezen, zelf-doorleefde werkelijkheid en zelf-aanschouwd gebeuren en dan werkelijkheid en gebeuren, dat gesproken heeft tot haar ziel.

Dat bewijst direct al het eerste verhaal (dat reeds in een tijdschrift werd gepubliceerd) over de begrafenis van een Inlandschen leerling van de opleidingsschool in de Batak-landen. De jongen, nauwelijks met vacantie in zijn dorpje, beneden aan het Toba-meer, teruggekeerd, is bij het zwemmen verdronken. En nu staan daar om zijn doodbaar de Bataksche verwanten, die zoo ineens de macht van den dood aanschouwen en in hun kwalijk-overwonnen animistische bijgeloovigheid huiveren voor dat plotseling verschijnen, en de leeraren van de school, die de kracht van het leven in Christus daartegenover stellen, in een met warmte getuigen van wat die in de ziel van den jongen heeft gewrocht. Menschen en machten in hun ontmoeting op het Indische zendingsveld

— en om hen heen het décor van de tropische natuurheerlijkheid en in den geest de Schrijfster, die deze worsteling tusschen doodsdonkerheid en levenslicht in haar ziel heeft meegestreden.

Anders gericht, is dat ook het geval in het tweede verhaal, dat van „de droeve perikelen van Jeremias Porséa" vertelt. Hier gaat het om den strijd tusschen de vernieuwingsbegrippen en de adal: Jeremias, een vlotte Inlandsche jongen, houdt groote idealen op zijn westersche opleiding aan de Mulo en voelt de emancipatie als een bevrijding, maar opeens slaat de voorvaderlijke traditie aan al die verwachtingen den bodem in, als hij verplicht wordt te trouwen met de weduwe van zijn veel ouderen broer. In de reacties, die deze onverbiddelijke plicht bij den jongen teweegbrengen en die als zijn droeve perikelen geteekend worden, is er weer dat meeleven en van-nabij-gezien hebben van de Schrijfster in de botsing van menschen en machten, voor Westersche begrippen zóó, dat de lichte ironie, die in den titel besloten ligt, den juiststen indruk weergeeft, maar voor den betrokkene metterdaad van beslissende beteekenissen. En heel merkwaardig is het voor den lezer te zien, hoe aan zulke verhoudingen het christelijk beginsel, dat aan de schoolopleiding ten grondslag ligt, zich moet aanpassen.

Geheel in de aangegeven lijn ligt weer het derde verhaal, „Ompoe", dat den onnaspurlijken invloed teekent van den bloeds-band, als de oude Bataksche vrouw door storm en nachtdonker gedreven wordt naar haar zieke kleinzootje in het internaat, die van haar gedroomd heeft. Hier krijgt de verhouding van menschen en machten wel de volle beteekenissen van haar oostersche geheimzinnigheid en de Schrijfster, die kennelijk uit ervaring spreekt, ofschoon ze zich geheel op den achtergrond houdt en alleen maar vertelt, weet die beteekenis den lezer duidelijk te doen gevoelen.

Eindelijk zijn er de beide laatste verhalen, die inzooverre bijeen behooren, dat ze ieder voor zich vertellen van het lijden der melantschen, de uit de samenleving gebannen, die toch met alle vezels van hun bestaan aan die samenleving blijven gebonden. Het is de tragische ontmoeting van menschen en machten, die we hier zien en het meeleven van de Schrijfster doet die tragiek in haar volle zwaarte verstaan. Maar het is óók hier weer, dat de triomfeerende kracht van het evangelie over de macht van den dood wordt beleden, in de vertroosting, die de oudere den jongeren lotgenoot brengt, dat God al de tranen om zulke levensvernietiging eens van de oogen afwischen zal.

Ik zei hierboven, dat ons de boeken over Indië nooit vervelen. Welnu, zeker doen dat niet bundels als deze, die ons de levende kiemkracht van het zendingswerk en den zegenrijken invloed van het Evangelie doen aanschouwen. Integendeel, in een welverzorgden vorm, als hier is gevonden, zijn en blijven ze onze hartelijke belangstelling vinden.

C. T.

Repliek.

III.

Voor de derde maal geven wij Ds Steen het woord, en plaatsen wij zelf eenige noten ter opheldering.

Veroordeelde Christologie. III.

Nog een ander voorbeeld heeft Prof. W. in datzelfde artikel („Reformatie" no. 4 van 28 Oct. 1934). Prof. W. haalt van mij het citaat aan: „Maar is het nu geen groot verschil, dat Prof. W. deze pneuma niet bij de menselijke naturen rekent en Apoll. wel, zoodat dus bij Prof. W. Christus wel de complete menselijke natuur bezat en bij Ap. niet?"

„Nee, dat maakt geen verschil uit, want de pneuma naar de opvatting van Prof. W. en naar die van Ap. is in wezen gelijk, zoodat, behoort hij inderdaad tot de menselijke natuur (Ap.), ook hij bij Prof. W. er toe moet behooren. En dan mag Prof. W. hem er toe rekenen of niet — dat maakt geen verschil. Het zijn hangt niet af van Prof. W.'s indeeling."

En dan gaat hij door: „Ik zou willen vragen of ik diezelfde redeneermethode eens verder mag toepassen. Ik geef dan een voorbeeld in het kader van Ds Steen's logica. Ik wil bewijzen, dat de Roomschen over het beeld Gods in de menschen precies gelijk denken als de Gereformeerden en ga dan à la Ds Steen als volgt te werk:

Maar maakt het nu geen groot verschil, dat de Roomschen dit beeld Gods niet rekenen tot de menselijke natuur en de Gereformeerden wel, zoodat dus bij de Roomschen de mensch na den val nog wel complete mensch was en bij de Gereformeerden niet?"

Nee, dat maakt geen verschil uit, want het beeld Gods naar de opvatting van de Roomschen en naar die van de Gereformeerden is in wezen gelijk, zoodat, behoort het inderdaad niet tot de menselijke natuur (de Roomschen), het er ook bij de Gereformeerden niet toe moet behooren. En dan mag een Gereformeerde dat beeld Gods er toe rekenen of niet — dat maakt

geen verschil. Het zijn hangt niet af van een Gereformeerde confessie.

Conclusie: de Roomschen en de Gereformeerden denken over het beeld Gods gelijk.

Ds Steen houde mij ten goede, dat ik op een dergelijke bewijsovervoering toch werkelijk niet in kan gaan".

Tot zoover Prof. W. We hebben met opzet dit ganache gedeelte overgeschreven. Want zoo ergens, dan blijkt hier wel hoe weinig scherp Prof. W. gedacht heeft. Of neen. De goede Homerus slaapt wel eens; welnu toen Prof. W. dit heeft geschreven, moet hij wel half ingedommeld zijn geweest. Ik wil althans niet aannemen, dat een bekende Hoogleraar zoo weinig scherp denkt en onlogisch redeneert A).

Het spijt me zeer, dat ik het zeggen moet. En ik hoop niet, dat ik Prof. W. pijn doe B). Maar het gaat om de waarheid. En dan moet helaas geconstateerd, dat hier Prof. W. oppervlakkig er over heen gaat. Dan mag het voor den oppervlakkigen lezer den schijn hebben of het gelijk is aan de zijde van Prof. W., die dieper blik en nadenkt ziet, dat Prof. W. niet juist onderscheidt en niet logisch oordeelt.

Ik moet dat bewijzen C).

Waarover ging het in het betoog van Ds Steen?

Niet om de vraag of de pneuma bij spr. en bij Prof. W. gelijk was. Neen, daar ging Ds Steen van uit. Dat had hij in het voorgaande aangetoond.

In het betoog van Ds Steen was dit gegeven:

- a. bij Ap. en bij Prof. W. is pneuma gelijk (in wezen);
- b. zoolvel Ap. als Prof. W. onderscheiden in den mensch behalve die pneuma ook nog de psychosoma;
- c. De psyche-soma bij Ap. en bij Prof. W. is in wezen gelijk.

Nu komt echter Prof. W. reeds de psyche-soma menselijke natuur, terwijl Ap. zegt: neen ook de pneuma behoort tot de menselijke natuur.

Leert daardoor Prof. W. wezenlijk iets anders dan Ap.? vraagt Ds Steen. Welneen, is zijn antwoord, ze leeren beide hetzelfde; hier is alleen verschil van indeeling, woordverschil.

Wat doet nu Prof. W. in zijn voorbeeld?

Hij keert de zaak precies om.

Ik wil bewijzen, zegt hij, dat de Roomschen over het beeld Gods in de menschen precies gelijk denken als de Gereformeerden D).

Pardon Professor! Ds Steen wil niet bewijzen, dat U over de pneuma denkt als Ap., maar Ds Steen ging daarvan uit.

En daarmee valt Uw heele redeneering!

Ik kan echter niet nalaten om toch even op die redeneering van Prof. W. in te gaan.

Ik heb, meen ik, aangetoond, dat dit voorbeeld heelmaal niet op gaat E).

Maar nu afgedacht van het doel, waarvoor Prof. W. dit wil gebruiken, wil ik er enkele woorden aan wijden. Omdat Prof. W. zich zelf hier zoo erg tegensprekt, waardoor inderdaad wat hij hier zegt, door hem zelf bij kalme beschouwing ook als dwaasheid moet worden gezien. Prof. W. zegt: Ik wil bewijzen, dat de Roomschen over het beeld Gods gelijk denken als de Gereformeerden. En dan zegt Prof. W. in zijn betoog: Neen, dat maakt geen verschil, want het beeld Gods naar de opvatting van de Roomschen en naar die van de Gereformeerden, is in wezen gelijk....

Maar dat wilde U immers bewijzen Professor! Hoe kan U er dan in Uw bewijs al van uitgaan? F).

Ds Steen wilde niet bewijzen, dat de pneuma gelijk was. Daarvan ging hij uit. Daaraan had hij al verschillende bladzijden in zijn artikel gewijd G).

Ik hoop, dat de redeneering van Ds Steen thans duidelijk is geworden. Ik wil echter — om alle misverstand te voorkomen, het nog eens in een voorbeeld aantonen. Er zijn twee broers A. en B. B. heeft van zijn ouderen broer A. een pak kleeren overgekregen behalve het vest. Hij draagt dus jas en broek van A. In een tweede gezin gebeurt hetzelfde. Daar draagt I. jas en broek van X. Nu bestond het pak van A. en van X. uit gelijke stukken, n.l. jas, vest en broek. De ouders van B. zeggen: onze jongen draagt een deel van het pak van zijn oudsten broer.

Onze jongen, zeggen de ouders van I., voi trots, draagt het complete pak. Want wij rekenen het vest niet tot het pak. En dus draagt onze jongen meer dan jullie jongen. Want onze jongen kan het complete pak van zijn broer dragen en jullie jongen niet.

Wat dwaasheid roept een buitenstaander, ze dragen toch beide maar een deel van het pak! Als het vest bij A. er bij komt, dan ook bij X. Dat hangt niet van jullie „rekenen tot", jullie indeeling af H).

Of zonder beelddraak: is de menselijke natuur in Christus bij Apoll. niet compleet, dan ook niet bij Prof. Waterink.

Vervolgens meent Prof. W. te moeten constateeren, dat Ds Steen weinig van de worstelingen kent, die op dit terrein zijn uitgestreden, bijzonder in de nieuwere psychologie.

Nu zullen de lezers verstaan, dat ik daar niet op inga. Ik kan niet best opsommen wat Ds Steen gelezen heeft en wat niet. Alleen wil ik een paar dingen opmerken:

a. Ds Steen sprak in zijn artikel niet over de problemen, die in de nieuwere psychologie ter sprake komen. Het ging in het art. van Ds Steen over een vergelijking tusschen Apoll. opvatting en die van Prof. W. Trouwens Prof. W. zal in de nieuwere psychologie gansch andere probleemstellingen vinden. Ook wanneer daar gesproken wordt van pneuma, psyche en soma, spreekt men er gemeenlijk in gansch ander verband over, dan Prof. W. hier doet. (Men vergelijke maar eens de overzichten van Müller-Freienfels, of van H. Henning; of een van de nieuwste werken, b.v. het reeds geciteerde verleden jaar verschenen boek van Noltenius; of de nieuwste eenige maanden geleden geheel omgewerkte 5e druk van Messers Psychologie. Zelfs wanneer theologen dezelfde termen gebruiken, bedoelen ze vaak nog heel iets anders dan Prof. W. Vergelijk b.v. het reeds in de „Neue Kirchl. Zeitschrift", XX Jahrg. 1909 verschenen art. van La Roche over Biologische Psychologie enz.) I).

b. In de heeft deze zaak, waar de argum e. Prof. W. zoo is 'ook zuiver wille die ik ma van zijn we nu — ik h schap. Niem zegt, dat d tweeën wor van Prof. H dat hij onb zijn of wor d. Prof. belang stel geven want heeft, voor den wezen Kuyper en vinden ook te hooren!! Wat Prof. „Prof. Wat lichaam — geest.

Welke gr dat voorzo Gereform ring en vel Het spijt met een ha Hij zegt: of ik gelijk lijk; „Ik ze verschillend doen, wij, en die begr de conclus naris wel f zijde bedoel Ziezoo, da Och het zich in goe „Seltten Immers rees schuwde Pi risme, terw October 193 Maar Pro ongenoomd Ds Steen ontvangen!

A) Een o Zie hierbij B) Het e I) k is, dat die welke i gespaard, n maar denki C) Natuu D) Ds Stu nen volkom wezen van in de m e doelde de v de mensche een afzonde zeer duidi citaat. De k het pneumu duidelijkj

Wat in de in de twee methode „In het zo

Ds Stee de, waarbi redeneert:

I. „Pneum linaris en zelfde.

II. A. zeg hoort bij m tuur, bij W. ma" daar r

III. Maak schil?

IV. Neen, er bij Apoll dan ook bij „zijn" hangt indeeling

V. Conclusi denken gel Apollinarist

Ik hoop, Ds Steen, vlakkige le aanvaardt E) Ds St F) Neen, dat ik ha onder (D).

G) Natuu begroepen. M Amice!

H) Bewor Ds Steen n jaars-stude „petitio prá is? Omdat een vasten